

СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИTHE ESSENCE AND ROLE OF THE CULTURAL COMPETENCE
OF OFFICERS OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE

Враховуючи швидкоплинність змін в суспільно-культурній площині, одним із ключових питань є забезпечення культурологічної компетентності фахівців силових органів держави. У статті досліджено сутність та роль формування культурологічної компетентності офіцерів сектору безпеки та оборони. Культурологічна компетентність передбачає не тільки відповідні знання про культурні традиції, звичаї та цінності, однак й вміння їх аналізувати, порівнювати та інтегрувати у практичну площину в різних контекстах. Визначене поняття охоплює широкий спектр знань про різноманітні культурні явища, зокрема, історію, мистецтво, етнографію та соціологію. У статті досліджено вплив культурологічної компетентності на службову діяльність офіцерів та інших Національної військовослужбовців Національної гвардії України.

Формування культурологічної компетентності офіцерів Національної гвардії України можна диференціювати на дві складові: теоретична основа та практичні заходи. У статті досліджено основні заходи організації освітньо-виховного процесу під час формування культурологічної компетентності військовослужбовців Національної гвардії України.

Синтезування культурно-просвітницької діяльності та військової педагогіки сприяє цілісному вихованню курсантів, зокрема через розвиток їхньої комунікаційної та соціальної компетентності. У статті проаналізовано роль культурно-просвітницької діяльності та військової педагогіки під час формування культурологічної компетентності. Крім того, у статті проаналізовано взаємообумовленість культурно-просвітницької діяльності та військової педагогіки під час розвитку культурологічної компетентності офіцерів Національної гвардії України.

Враховуючи швидкий розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій, все більшого значення набуває інтеграція освітньо-виховних процесів формування культурологічної компетентності військовослужбовців Національної гвардії України. У статті досліджено сучасні засоби організації освітньо-виховного процесу з метою формування культурологічної компетентності офіцерів.

Впровадження найкращих світових практик, що адаптовані й до сучасних потреб Національної гвардії України є критично важливим фактором системного розвитку культурологічної компетентності та професійної підготовки відповідних офіцерів. У статті проаналізовано іноземний досвід ряду провідних держав.

Ключові слова: культурологічна компетентність; військова педагогіка; освітньо-виховний процес; патріотизм; Національна гвардія України.

Taking into account the rapidity of changes in the social and cultural plane, one of the key issues is ensuring the cultural competence of the state's law enforcement agencies. The article examines the essence and role of the formation of cultural competence of officers of the security and defense sector. Cultural competence involves not only relevant knowledge of cultural traditions, customs and values, but also the ability to analyze, compare and integrate them into the practical plane in different contexts. The defined concept covers a wide range of knowledge about various cultural phenomena, in particular, history, art, ethnography and sociology. The article examines the influence of cultural competence on the official activities of officers and other national servicemen of the National Guard of Ukraine. In addition, the article analyzes the interdependence of cultural and educational activities and military pedagogy during the development of cultural competence of officers of the National Guard of Ukraine.

The formation of cultural competence of the officers of the National Guard of Ukraine can be differentiated into two components: the theoretical basis and practical measures. The article examines the main measures of organizing the educational process during the formation of cultural competence of servicemen of the National Guard of Ukraine.

Synthesizing cultural and educational activities and military pedagogy contributes to the holistic education of cadets, particularly through the development of their communication and social competence. The article analyzes the role of cultural and educational activities and military pedagogy in the formation of cultural competence.

Given the rapid development of information and telecommunication technologies, the integration of educational processes for the formation of cultural competence of military personnel of the National Guard of Ukraine is becoming increasingly important. The article explores modern means of organizing the educational process in order to form cultural competence of officers.

The implementation of the best world practices, adapted to the modern needs of the National Guard of Ukraine, is a critically important factor in the systematic development of cultural competence and professional training of relevant officers. The article analyzes the foreign experience of a number of leading states.

Key words: cultural competence; military pedagogy; educational process; patriotism; National Guard of Ukraine.

УДК 371.2

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/88.43>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Василенко Л.А.,
orcid.org/0009-0000-2789-599X
викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії
Національної гвардії України

Данильченко О.А.,
orcid.org/0000-0001-8858-9275
ст. викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії
Національної гвардії України

Мяло В.М.,
orcid.org/0000-0002-6964-2461
ст. викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії
Національної гвардії України

Постановка проблеми. Освітньо-виховний процес щодо підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України передбачає не тільки формування професійних навичок, але й глибокого розуміння культурних та соціальних факторів, що впливають на повсякденну діяльність офіцерів. На сьогоднішній день, все більшого значення набуває необхідність до комунікації, співпраці та культурного діалогу з боку офіцера Національної гвардії України. В умовах глобалізації, інформаційних технологій та стрімких соціальних змін, дедалі більше виникає потреба в особистостях, які не лише володіють військовими навичками, але й здатні ефективно взаємодіяти з різними верствами суспільства, в різних регіонах України, зокрема й розуміти культурні особливості та цінності. Культурологічна компетентність стає вагомим умовою для належного виконання службових обов'язків, оскільки зумовлює формування адекватного сприйняття соціальних реалій і забезпечує військовослужбовців знаннями, які дозволяють підтримувати морально-етичні норми під час службової діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню дослідження морально-етичної, культурної то соціальної площин здійснення освітньо-виховного процесу офіцерів сектору безпеки та оборони присвятили свої праці багато вчених. Серед них, особливої уваги слід приділити напрацюванням таких науковців як: О.Є. Антонова, О.А. Данильченко, І.В. Зайцева, Л.П. Маслак, В.О. Медведєва, О.М. Керницький, О.В. Ткачук та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У науковій літературі, передусім досліджується окремий сектор проблематики, що зумовлює проведення комплексного дослідження під час визначення сутності та ролі культурологічної компетентності офіцерів Національної гвардії України.

Мета статті. Ключовою метою здійснення даного дослідження є висвітлення сутності та ролі формування культурологічної компетентності офіцерів та інших військовослужбовців Національної гвардії України. Для досягнення даної мети, перед дослідженням були поставлені наступні завдання:

- визначити феномен культурологічної компетентності військовослужбовців Національної гвардії України;
- дослідити сучасний стан освітньо-виховного процесу під час формування культурологічної компетентності військовослужбовців Національної гвардії України;
- визначити роль культурологічної компетентності військовослужбовців Національної гвардії України;
- дослідити іноземний досвід щодо формування культурологічної компетентності військовослужбовців Національної гвардії України.

Виклад основного матеріалу. В умовах швидкоплинних змін в суспільно-культурній площині, одним із ключових питань є забезпечення культурологічної компетентності фахівців силових органів держави. Причому, особливого значення дане питання стосується офіцерів Національної гвардії України (далі – НГУ.) Наукова література містить чимало різноманітних дефініцій визначеного поняття, що вказує на його багатогранність, відсутність єдиного уніфікованого підходу до інтерпретації, а також постійний розвиток наукового сприйняття різними авторами. Не вдаючись до детального огляду доктринального розуміння означеного поняття, пропонується надати наступну дефініцію крізь призму педагогічного розуміння. Культурологічна компетентність офіцерів НГУ – це інтегративна професійно-виховна якість військовослужбовців або інших представників сектору безпеки та оборони України, що включає в себе відповідні знання про культурні особливості українського суспільства, його цінності, традиції та передбачає підтримання толерантних і практичних навичок щодо забезпечення висококультурної комунікації, що є необхідним для несення служби та взаємодії з іншими військовослужбовцями й цивільним населенням.

Культурологічна компетентність офіцерів НГУ передбачає забезпечення трьох основних компонентів. По-перше, це когнітивний елемент, що формує уявлення про культурно-історичні, мовні, релігійні та етнічні основи українського суспільства та відповідних регіонів, де виконуються бойові завдання. По-друге, це адаптаційно-комунікативний елемент, що передбачає вміння військовослужбовця НГУ ефективно комунікувати, адаптувати свою поведінку та ухвалювати ефективні управлінські рішення з урахуванням забезпечення культурного контексту. По-третє, це цінісно-мотиваційний компонент, що вказує на дотримання поваги до культурної різноманітності, толерантності та здатності до ефективної взаємодії з іншими особами.

Вагомим значенням під час закладення основ формування культурологічної компетентності відіграє культурно-просвітницька діяльність, що забезпечує виховання офіцерів НГУ як особистостей із високим рівнем моральної стійкості та принциповості під час їх службової діяльності. У даному випадку, доцільно звернути увагу на думку С.П. Мосова, згідно якої вміння працювати з культурними відмінностями дозволяє офіцерам краще мотивувати своїх підлеглих та ефективно управляти командами є важливим завданням для офіцера [1, 129]. Культурно-просвітницька діяльність сприяє зміцненню лідерських якостей, необхідних для ефективного управління підлеглими та комунікації з іншими представниками офіцерського складу. Крім того, варто звернутися до думки

О.А. Данильченка, згідно якої майбутні офіцери НГУ під час проведення інформувань, бесід з особовим складом повинні роз'яснювати підлеглим, що міжкультурна комунікація – це сукупність вербальних і невербальних форм спілкування між людьми, які належать до різних культур. Не знаючи певних етнокультурних особливостей, які притаманні громадянам інших країн, можна не тільки спровокувати конфлікт, навіть того не бажаючи, а й негативно вплинути на імідж Національної гвардії та правоохоронних органів України [2, 88].

Внаслідок систематичної роботи у сфері культурно-просвітницької діяльності, офіцери НГУ мають змогу стати не лише кваліфікованими фахівцями, а й морально свідомими лідерами, здатними гідно представляти свою державу та підтримувати довіру серед громадян. Особливого значення дана діяльність набуває під час повномасштабної збройної агресії РФ проти України, в контексті формування лідерських якостей з урахуванням свідомого патріотичного виховання.

Дещо схожим з культурно-просвітницькою діяльністю є військове виховання. Визначене поняття розуміє під собою здійснення комплексу культурно-виховних заходів з метою підготовки висококваліфікованих фахівців у сфері військової справи з урахуванням високих етичних, культурних, дисциплінарних стандартів. Вбачається, що синтезування визначених складових дає можливість не тільки виховувати професійно підготовлених військових, однак й системно розвивати їхню культурну та моральну обізнаність та розширювати світогляд.

Формування культурологічної компетентності офіцерів НГУ можна диференціювати на дві складові: теоретична основа та практичні заходи. Що стосується теоретичної частини, то до неї входять вивчення теоретично-доктринальних основ з метою формування обізнаності культурних явищ, що є необхідними для розвитку офіцерів НГУ. Основними засобами теоретично-доктринальної форми підготовки офіцерів НГУ є проведення лекційних та семінарських занять, оперування літературою та розвиток навичок самоосвіти та систематичного розвитку культурно-ідеологічної та вихованої складових. Практична частина підготовки офіцерів НГУ передбачає проведення практичних занять, відповідних тренінгів, що висвітлюють практичні особливості культурологічного аналізу, що також є невід'ємною частиною навчання. Безумовно, що для належного формування культурологічної компетентності офіцерів НГУ, важливим є лаконічне поєднання теоретичних основ поряд з практичними заходами, що надає можливість закріпити, удосконалити та розширити знання, навички з метою подальшої інтеграції під час виконання службових завдань. Таким чином, це надасть можливість курсантам та діючим офіцерам НГУ застосовувати теоретичні

знання в реальних ситуаціях, що підвищує їхню готовність до виконання службових завдань, у тому числі й у кризових ситуаціях.

В контексті забезпечення мотиваційно-патріотичної частини виховання офіцерів НГУ, критично важливим є вивчення та дослідження культурних традицій нашої держави [3, 209]. Офіцери та інші військовослужбовці, які мають глибокі знання у сфері національної культури та традицій, оперуючи самоідентифікацією як громадянина держави з ґрунтовними історичними коренями, здатні ефективніше взаємодіяти з населенням, налагоджуючи позитивні відносини. Крім цього, дана особливість важлива й під час організаційно-комунікаційних заходів між службовцями НГУ, що забезпечує кращу ефективність виконання бойових завдань органом. Таким чином, виховання військовослужбовців НГУ з врахуванням історично-культурного контексту позитивно впливає на імідж самого органу й в очах громадськості. Для можливості належної реалізації зазначеного заходу, видається за необхідне інтегрувати теоретичні та практичні заходи з систематичною культурно-просвітницькою діяльністю, що в свою чергу дозволяє курсантам глибше усвідомити важливість культурного спадку [4, 42].

Надалі, пропонується звернути увагу на роль військової педагогіки під час формування культурологічної компетентності офіцерів НГУ. Зокрема, такий напрям педагогіки, що акцентується на підходах та методах виховання з посиленою дисципліною та військово-професійною підготовкою, забезпечує структуроване засвоєння культурологічних знань та навичок. Фактично, синтезування культурно-просвітницької діяльності поряд із військовою педагогікою дає змогу інтегрувати накопичені знання курсантами та діючими офіцерами НГУ до безпосередніх військових навичок. Таке поєднання формує вихований процес цілісним та орієнтованим на особистісний розвиток військовослужбовців. Вбачається, що під час формування культурологічної компетентності офіцерів НГУ, даний процес є ключовим й під час формування навичок орієнтуватися в культурному середовищі, поважати історію та традиції України, а також зберігати високу моральну позицію під час виконання службово-бойових завдань [5, 85]. Отже, системний розвиток культурологічної компетентності має безпосередній вплив на моральний стан військовослужбовців, оскільки останні стають більш свідомими щодо власної ролі в суспільстві, а також й на міжнародній арені.

Варто повністю погодитись із думкою А.О. Вітченко та В.І. Осьодло, які стверджують, що синтезування культурно-просвітницької діяльності та військової педагогіки сприяє цілісному вихованню курсантів, зокрема через розвиток їхньої комунікаційної та соціальної компетентності.

Вагомого значення автори приділяють саме культурологічному компоненту, оскільки завдяки ньому офіцери здатні розуміти соціокультурний контекст взаємодії з цивільним населенням, що сприяє їхній ефективній службі. В умовах повномасштабної збройної агресії проти нашої держави, навички налагоджувати комунікацію з цивільним населенням на територіях активних бойових дій чи на деокупованих землях є вкрай важливим аспектом для можливості виконання відповідних службових завдань, особливо що стосується проведення адаптаційно-безпекових заходів на таких територіях, що потребує високих соціокультурних навичок військовослужбовців під час організації комунікації. Підсумовуючи, констатуємо, що військова педагогіка відіграє вкрай важливу роль під час формування культурологічної компетентності офіцерів НГУ, оскільки формує підґрунтя для впровадження визначених особливостей в освітньо-виховний процес системно, роблячи акцент на моральних і культурних засадах підготовки військовослужбовців, що позитивно впливає на їхнє особистісне зростання [6, 184].

Слід звернути увагу, що культурологічна компетентність передбачає не лише відповідні знання про культурні традиції, звичаї та цінності, однак й вміння їх аналізувати, порівнювати та інтегрувати у практичну площину в різних контекстах. Означене поняття охоплює широкий спектр знань про різноманітні культурні явища, зокрема, історію, мистецтво, етнографію та соціологію. У даному випадку, слід повністю погодитись із думкою В.О. Медведєвої, яка вказує, що офіцери, які володіють культурологічною компетентністю, здатні краще розуміти культурні особливості свого оточення та реагувати на них у своїй діяльності. Цей аспект підготовки стає особливо актуальним у світлі сучасних викликів, пов'язаних з глобалізацією та культурною інтеграцією [7, 187].

Враховуючи швидкий розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій, все більшого значення набуває інтеграція освітньо-виховних процесів формування культурологічної компетентності військовослужбовців НГУ. Зокрема, інтеграція цифрових технологій у навчальний процес дозволяє офіцерам отримувати доступ до великої кількості інформації про різноманітні культури, традиції та соціальні і моральні норми.

Яскравим прикладом видається організація та ефективне проведення відповідних онлайн-курсів, різноманітних вебінарів, віртуальних екскурсій та ряд інших заходів, що забезпечують гнучкість в освітньо-виховній діяльності та можливість вивчення культурних аспектів у зручний для курсантів час. До того ж, дана особливість набуває особливого значення й в сьогоденних умовах, де дистанційна форма навчання надає можливість оперативно організувати такі заходи та залучати військовослужбовців з різних регіонів, навіть

в умовах перебування на території бойових дій. Видається, що даний феномен є каталізатором забезпечення стабільності культурологічної компетентності військовослужбовців НГУ, які перебувають на території бойових дій, особливо в контексті стабілізації та підтримання психіко-морального стану осіб. Як вказує Ф.М. Богуш, використання мультимедійних ресурсів робить навчальний процес більш інтерактивним та цікавим, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу. Завдяки сучасним технологіям офіцери отримують знання про глобальні культурні тенденції, що є важливим для розуміння й міжнародних відносин [8, 5]. Варто погодитись із даною тезою та зауважити, що даний фактор зумовлює й розвиток критичного мислення, оскільки офіцери мають аналізувати та оцінювати відповідну інформацію з різноманітних джерел, що допомагає ухвалювати обґрунтовані та ефективні рішення навіть в кризових ситуаціях [9, 189]. Таким чином, інтеграція сучасних інформаційно-телекомунікаційних технологій в освітньо-виховний процес робить його більш ефективним та відповідним вимогам часу.

Надалі, пропонується дослідити іноземний досвід щодо формування культурологічної компетентності офіцерів сектору безпеки і оборони. Вбачається, що впровадження найкращих світових практик, що адаптовані й до сучасних потреб НГУ є критично важливим фактором системного розвитку культурологічної компетентності та професійної підготовки відповідних офіцерів. Зокрема, яскравим прикладом видається досвід США, та Великобританії, де активно застосовуються різноманітні інтерактивні та міжгалузеві методи освітньо-виховного процесу профільних кадрів, як-от культурні тренінги та семінари з міжкультурної комунікації. В свою чергу, досвід таких держав як Німеччина та Канада, демонструє, що військовослужбовці з багатокультурною підготовкою здатні ефективніше виконувати свої обов'язки. Так, у Німеччині військовослужбовці в обов'язковому порядку систематично проходять обов'язкові курси щодо розвитку культурної обізнаності, що надає їм можливість виконувати службові обов'язки в різних соціальних середовищах, не порушуючи місцеві традиції та норми. У Канаді систематично організовуються військові навчання, які включають практичні заняття з культурної чутливості, які допомагають запобігати конфліктам на міжетнічному рівні. Крім того, даний аспект зумовлює й розвиток внутрішньої культурологічної компетентності військовослужбовців та комунікації між собою. Насамкінець, у Франції систематично проводять міжкультурні тренінги, які готують військовослужбовців до взаємодії з людьми різного походження та культурного фону. У визначеній державі особливого значення набуває забезпечення толерантності щодо людей похилого віку та нівелювання будь-якого прояву расизму.

Слід повністю розділити думку Г.М. Шевкун, згідно якої важливим підходом є залучення курсантів до міжнародних онлайн-платформ для обміну досвідом у міжкультурній комунікації. Ці платформи надають курсантам можливість спілкуватися з військовослужбовцями з різних країн та обговорювати важливі питання культурної взаємодії [10, 63].

Вбачається, що на сьогоднішній день для НГУ є необхідним інтенсифікувати проведення тренінгів та додаткових практичних занять у сфері міжкультурної взаємодії та розвитку навичок щодо формування ефективної комунікації з населенням у різних регіонах України. Причому, варто враховувати й необхідність залучення діючих офіцерів НГУ до визначених заходів, що надасть можливість забезпечити стабільне та планомірне удосконалення навичок формування культурологічної компетентності військовослужбовців.

Висновки. Під культурологічною компетентністю офіцерів НГУ слід розуміти інтегративну професійно-виховну якість військовослужбовців або інших представників сектору безпеки та оборони України, що включає в себе відповідні знання про культурні особливості українського суспільства, його цінності, традиції та передбачає підтримання толерантних і практичних навичок щодо забезпечення висококультурної комунікації, що є необхідним для несення служби та взаємодії з іншими військовослужбовцями й цивільним населенням.

Системний розвиток культурологічної компетентності має безпосередній вплив на моральний стан військовослужбовців, оскільки останні стають більш свідомими щодо власної ролі в суспільстві, а також й на міжнародній арені. Культурологічна компетентність передбачає не лише відповідні знання про культурні традиції, звичаї та цінності, однак й вміння їх аналізувати, порівнювати та інтегрувати у практичну площину в різних контекстах. Таким чином, за допомогою формування культурологічної компетентності офіцерів НГУ стає

можливим підвищення ефективності виконання службових обов'язків з боку визначених суб'єктів, а також покращити імідж НГУ в цілому за допомогою поширення поваги до культурної різноманітності, толерантності та здатності до ефективної взаємодії з іншими особами, зокрема й в зонах бойових дій.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мосов С.П. Філософія і методологічні проблеми воєнної теорії та практики. Київ : НАОУ. 2006. С. 308.
2. Данильченко О. А. Соціально-правова компетентність майбутніх офіцерів Національної гвардії України: актуальні проблеми та напрями формування. *Педагогіка та психологія*. № 79. 2021. С. 86–91.
3. Глушук В. Стан військово-патріотичного виховання військовослужбовців Збройних сил України та членів їх сімей. Наукові записки Національного педагогічного університету імені М. Драгоманова. Вип. 111. 2013. С. 206–214.
4. Ганюкова І. Виховання військовослужбовців Збройних сил України на традиціях українського народу. *Музейний збірник* : зб. наук. пр. Київ: ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України. 2008. С. 41–43.
5. Військова педагогіка: історія, теорія, практика : навч. посіб. Н.В. Замотаєва. Київ : Альфа Реклама. 2021. С. 364.
6. Вітченко А.О., Осьодло В.І. Педагогіка вищої військової школи : підручник. Київ : НУОУ ім. Івана Черняховського. 2017. С. 504.
7. Медведєва В.О. Вплив культурологічної освіти на розвиток обдарованої особистості. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. Вип. 16. Київ. 2012. С. 185–193.
8. Богущ Ф.М. Культурологічна парадигма в спадщині В.О. Сухомлинського. *Педагогіка і психологія*. Київ. Педагогічна преса. № 3. 2006. С. 5.
9. Капінус О.С. Соціальна відповідальність офіцера. Львів : НАСВ, 2019. С. 213
10. Шевкун Г.М. Військовий етикет : навчально-методичний посібник. Львів : ЛВІ. 2006. С. 82.

Дата першого надходження рукопису до видання: 16.10.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 24.11.2025
 Дата публікації: 19.12.2025